

JONAS GARDELL

Apie Jėzų

Iš švedų kalbos vertė

Zita Mažeikaitė



UDK 23/28
Ga373

Versta iš:
Jonas Gardell *Om Jesus*.
Norstedts, Stockholm, 2009

Knyga išleista
Švedijos menų tarybai parėmus

ISBN 978-9955-16-401-2

© Jonas Gardell, 2009
© Zita Mažeikaitė, vertimas
į lietuvių kalbą, 2012
© „Gimtas žodis“, 2012

JĖZUS IŠ NAZARETO

„Nėra kilnesnio vardo, kaip Jėzus, visoj žemėj gražesnio nerasi! Tau išganymo nesuteiks joks kitas vardas, tik jo!“

Šitaip giedodavom kaip sugebėdami: senelė, jau pavargusių balsu, motina, mano brolis, sesuo ir aš.

Melsdavomės kiekvieną sekmadienio priešpietę stiklinėj senelės verandoj. Senelė sėdėdavo apsvilkusi dailia, tamsiai raudona suknia, ant kelių pasidėjusi Bibliją, paskaitydavo kokią vietą iš Evangelijos. Kartą mano sesuo žaidė kekso trupiniais, likusiais ant stalo vaškytinės. Brolis norėjo atstojęs nuo kėdės išleisti prie lango zirziančią musę, bet motina ištiesė ranką ir jį sulaikė. Paskui mes sukalbėjome „Tėve mūsų“ ir pagiedojome porą psalmių: „Jis atvėrė Perlą vartus“ ir „Jie ateis iš Rytų ir Vakarų“.

Po maldų galėjom eit į lauką, maudytis.

Toks paprastas ir aiškus buvo mūsų tikėjimas.

Jėzus yra atsakymas. Taip mes sakydavom mano vaikystės baptistų bendruomenės sueigose. Jėzus buvo atsakymas – kokio nors klausimo iš tiesų mums net nekildavo.

Iš pradžių viskas buvo aišku. Kaip tas veidrodinis ežero paviršius kaime pas senelę, kai švintant išsmukdavau iš namų ir bėgdavau per rasotą žolę į pakrantę – skubėdavau išsimaudyti, kol namiškiai dar miega.

Tamsus eglynas, dangus, tekanti rugpjūčio saulė – viskas atsispindėjo vandenyje. Ežeras, regis, jungė visą pasaulį. Vandens paviršius ramus. Nesudrumstas.

Pasaulis atrodė vientisas.

Jėzus buvo mūsų atsakymas. Viskas buvo be galo paprasta.

Jo tunika visada žydra arba mėlyna, kaip ir akys. Ilgi plaukai ir barzda tamsiai geltoni, oda šviesi, gaivi, šypsena švelni, draugiška, dantys lygūs, balti.

Jėzus mylėjo mane. Mylėjo ir kitus vaikus. Jis mylėjo visus, išskyrus, žinoma, tuos fariziejus, angių išperas, bjaurius nedorėlius.

Nebuvo stebuklo, kurio jis nesugebėtų padaryti, tad nesuprantama, kodėl ne visi, buvę aplink jį, iš karto suvokė, kad jis yra Dievo Sūnus. Dar labiau keista – jam gimus giedojo pasirodę *pulkai* angelų, kuriuos iš tiesų turėjo matyti visas Betliejus, o kai jis mirė ant kryžiaus, užtemo saulė, sudrebėjo žemė, per pusę perplyšo šventyklos uždanga, mirusieji prisikėlė ir vaikščiojo gatvėmis – kaip galima to nepastebėti?

Juk „nėra kilnesnio vardo, kaip Jėzus, visoj žemėj gražesnio nerasi!“ – taip mes giedodavom stiklinėj verandoj.

Vienatinis Dievo Sūnus nužengė¹ į žemę, kad numirtų už mūsų nuodėmes, jeigu mes patikėsime tuo, būsime išgelbėti, o jeigu ne – beviltiškai pralaimėsime ir kaltinsime patys save.

Jėzus myli vaikus, bet jeigu vaikai netrokšta jo meilės, jis nubaus juos amžių amžiams.

1. Jėzaus nužengimas į žemę, o paskui jo žengimas į dangų vaizdavo mums nebepriimtą paveikslą: žemė plokščia, stovinti ant keturių stulpų. Apačioje – požemis, virš jos – dangus tarytum skėtis, prie jo pritvirtintos žvaigždės, anapus išskleisto dangaus gyvena Dievas, dangus kartais prasiveria, ir Dievas, angelai, o šiuo atveju – ir Dievo Sūnus, – gali nužengti į žemę ir vėl grįžti atgal.

Jėzus iš tikrųjų nesivadino Jėzumi.

Tai graikiškas jo hebrajiško vardo Ješua variantas, Ješua savo ruožtu tėra Jehošua trumpinys, arba, kaip mes pasakytume: Jošua.²

Jošua iš Nazareto.

Pavadintas kaip ir tas izraelitų karvedys, kuris daugelį amžių vedė savuosius į Dievo jiems pažadėtąjį kraštą, Dievo karalystę.

Mūsų įsivaizduojamas Jėzus nelabai panašus į Jošua iš Nazareto, tą žydą, kuris taip neilgai, ne kelerius metus, o greičiausiai keletą mėnesių veikė Palestinoje.

Simbolinis mūsų Jėzus yra Pasaulio Išganytojas, jo gimimas toks reikšmingas, jog net ženklina mūsų eros metų skaičiavimo pradžia. Žydų pranašas Ješua (arba Jošua), apie kurį ir bus kalbama knygoje, gimė maždaug ketveriais metais anksčiau.

Jau čia mūsų įsivaizduojamas Jėzus pradeda skirtis nuo to, kuris galėjo būti istorinis.

Nuo šios akimirkos istorinis Ješua pasmerktas įvairiausiems nesutapimams, jis tarytum lieka šešėlyje Jėzaus Kristaus, Dievo vienatinio Sūnaus, kuris numirė už mūsų nuodėmes ir vieną dieną triumfuodamas ateis gyvųjų ir mirusiųjų teisti, tasai Jėzus Kristus mūsų, baptistų, bažnyčioje buvo neginčijamas atsakymas į visus klausimus.

Jėzus, siųsdamas savo mokinius skelbti Dievo karalystės, aiškiai nurodo, ką jiems reikėtų pasiimti. Iš tikrųjų jiems nelei-

2. Po Babilono nelaisvės šis vardo trumpinys tapo įprastas. Graikiškas *Iesous* vartojamas ir kaip Jošua, ir kaip Jėzus. Šis vardas Jėzaus laikais buvo toks dažnas, jog tekdavo pridurti papildomą žodį, kad žinotum, apie kurį žmogų kalbama. Jėzus „iš Nazareto“ arba „Mesijas“, šitaip Jėzų buvo galima išskirti iš kitų bendravardžių. Nuo antrojo šimtmečio žydai jau beveik nebekrikštijo savo vaikų Jėzaus vardu. Tada jau šis vardas buvo tvirtai susijęs su tuo Jėzumi, kurį mes vadiname šiuo vardu.

džiama nieko turėti, tik eiti iš vienos vietos į kitą ir skleisti žinią apie artėjančią Dievo karalystę.

Neįsigykite nei aukso, nei sidabro, nei variokų savo kapšams prikimšti; nei kelionmaišio, nei dvejų marškinių, nei kurpių, nei lazdos, nes darbininkas vertas savo valgio. Atėję į kokį nors miestą ar kaimą, susiieškokite vertą žmogų ir apsistokite pas jį, kol išvyksite (Mt 10, 9–11).³

Taigi jie turi keliauti basi, be pinigų, atsarginių drabužių, nepasiėmę netgi lazdos apsiginti nuo plėšikų ar žvėrių.

Paulius savo Laiške korintiečiams taip pat nurodo šį Jėzaus įsakymą: „Taip ir Viešpats yra patvarkęs, kad Evangelijos skelbėjai gyventų iš Evangelijos“ (1 Kor 9, 14).

Niekur nerašoma, kad Jėzus ar jo mokiniai būtų užsidirbę pragyvenimui. Priešingai, jis liepia tiems, kurie nori sekti paskui jį, viską palikti.

Lukas pasakoja, kaip įvairios moterys šelpia tą būrį pinigais, keletą kartų mini, kaip Jėzus ir jo mokiniai vakariečiau pas nepažįstamus užėigos šeiminkus.

Yra dalykų, rodančių, kad Jėzus taip ir gyveno, kaip mokė, jis neturėjo nei namų, nei kitokio turto, priklausė nuo kitų geraširdiškumo. Arba kaip pats Jėzus sako:

Lapės turi urvus, padangių sparnuočiai – lizdus, o Žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti (Mt 8, 20).⁴

3. Toks Jėzaus nurodymas minimas trijose evangelijose. Morkaus evangelijoje, kuri yra pati seniausia., Jėzus leidžia savo pasiuntiniams turėti ir kurpes, ir lazda. (Biblija vertime cituojama iš: Šventasis Raštas. Lietuvos vyskupų konferencijos leidimas.)

4. Benamystę čia galima suprasti ir simboliškai, nes gyvavo tradicija, kad Išmintis, kurią Jėzus personifikuoja, nusakoma kaip neturinti namų.

Gimtajame Nazareto mieste Jėzus buvo dailidė. Evangelijoje vartojamas graikiškas žodis *tehton* veikiau reiškia „medžio apdirbėją, darbininką“, tai labai menkai tesusiję su tikro dailidės, brangių baldų staliaus amatu, kurį galbūt priskiriame Jėzui. Tyrinėtojai nėra vieningi dėl to, kokį statusą tektonas turėjo palestiniečių visuomenėje. Kai kurie linkę priskirti medžio apdirbėją žemesnei vidurinei klasei, kiti tyrinėtojai teigia, jog tektonas ėjo po žemės neturinčių žemdirbių ir buvo vos vienu laipteliu aukščiau vargetų, dar vienas faktas: žodis „tehtonas“ randamas keiksmožodžių rinkiniuose – aukštesnio sluoksnio žmonės juo apibūdindavo tamsią prastuomenę.

Tamsi prastuomenė?

Tačiau Evangelijoje pagal Luką juk pasakyta, kad Jėzus moka skaityti! Nazareto sinagogoje jis skaito iš Izaijo knygos apie tai, kaip aklieji praregi, paralyžiuotieji ima vaikščioti, o vargdieniai sulaukia geros naujienos.

Talmudė⁵ rašoma, kad Palestinoje palyginti anksti kilo judėjimas, kuris krašte įkūrė mokyklas, vadinamąsias *bet ha-sefer*, kad jose vaikai (berniukai) būtų mokomi skaityti; visa bėda, kad ankstyviausias Talmude nurodytas šaltinis, aprašantis tą veiklą, yra pora šimtmečių vėlesnis negu Jėzaus laikai, daugelis tyrinėtojų abejoja tais duomenimis, ypač Simeonu ben Šeta, minėtų laikų švietimo vadovu, nes apie jį gana anksti buvo sukurta įvairiausių legendų. Kitas garsus Palestinos mokyklų reformatorius, vyriausiasis kunigas Jošua ben Gamala, pradėjo darbuotis tik tada, kai Jėzus buvo jau suaugęs vyras.

5. Talmudas – raštų rinkinys, iki smulkmenų reglamentuojantis žydų gyvenimą. Tai Rašto žinovų aiškinimai apie Torą. Talmudas pradėtas sudarinėti mūsų eros laikais, autoritetai, kuriais remiamasi Talmude, gyveno iki 500-ųjų m. e. m. Yra ir babilonietiškas, ir palestinietiškas talmudai.

Tad nėra aišku, ar Nazarete, kai Jėzus augo, apskritai buvo kokia nors mokykla.

Apskaičiuota, kad Jėzaus laikais maždaug 95–97% Palestinos gyventojų nemokėjo skaityti.

Nesupraskite manęs klaidingai. Nenorėčiau teigti, kad Jėzus nemokėjo skaityti. Visai įmanoma, kad jis, nepaisant žemos savo kilmės, vis dėlto skaitė, ypač jeigu Juozapas ir Marija buvo pamaldūs, o tai gana tikėtina, ir jeigu Jėzus buvo jų pirmagimis, tačiau šito mes nežinome.

O jeigu jis neskaitė?

Ar mus piktintų tai, kad Dievo Sūnus – analfabetas? Tačiau įsivaizduokime, kad Jėzus nemokėjo skaityti, kad iš tikrųjų jis buvo didesnis vargšas, negu esam įpratę tikėti, kad jo kilmė – kur kas paprastesnė.

Krikščionybės didieji mokytojai yra pats Jėzus ir Paulius.

Kuo jie skiriasi?

Paulius mokėjo skaityti ir rašyti.

Jis nemažai parašė.

Neraštingas religinis vadovas priverstas pačiu savo gyvenimu parodyti, kaip kitiems derėtų gyventi ir kaip – numirti.

Jėzus – paprastas medžio apdirbėjas, palikęs savo namus ir tapęs klajojančiu žiniuoniui. Kalbėdamas apie vargšus ir atstumtuosius, jis turi galvoje ne vien kitus, bet ir save.

Toks amatininkas kaip Jėzus – arba jo tėvas Juozapas – retai teuzdirbdavo daugiau nei paprastas padienis, tokiai didelei šeimai kaip Jėzaus to atlygio toli gražu nepakako.

Mes nežinome, kada Juozapas mirė. Žinome tik tiek, kad jo nebebuvo tarp gyvųjų, kai Jėzus pradėjo savo veiklą.

Jeigu Marija anksti tapo našle, o jos vaikai – našlaičiai, šeimai tai galėjo reikšti ekonominę katastrofą. Kai Biblijoje vardinami bejėgiai vargšai ir nelaimingieji, kuriems reikia

pagalbos, visada minimos našlės ir našlaičiai: „Užstokite našlaitį, ginkite našlės bylą“ (Iz 1, 17). Pranašas Izaijas rašo apie tuos, kurie turėdami valdžią „užkerta skurdžiams kelią į teismą, varžo vargdienių teises mano tautoje, paversdami našles savo grobiu ir našlaičius – savo laimikiu“ (Iz 10, 2). Izaijas čia pateikia ne poetinį vaizdą, o pasakoja apie realias našlių ir našlaičių gyvenimo sąlygas.

Antikos laikais ne tik Palestinoje absoliuti žemdirbių dauguma gyveno arti arba net žemiau bado ribos.⁶ Dirbamos žemės sklypeliai buvo maži, bet koks nederlius turėdavo katastrofiškų pasekmių, be to, žemdirbiai buvo apdedami dideliais mokesčiais, dažnai jie taip išskolindavo, kad net prarasdavo žemę. Trumpai sakant, didžiuma gyventojų jautė nuolatinę žlugimo grėsmę. Į tuos varguolius Jėzus ir kreipiasi žodžiais: „Per daug nesirūpinkite savo gyvybe, ką valgsite, nei savo kūnu, kuo vilkėsite“ (Mt 6, 25).

Viltis, kurią Jėzus jiems teikia, yra Dievo karalystė, ten bus patenkinti visi jų poreikiai: „Jūs pirmiausia ieškokite Dievo karalystės ir jo teisumo, o visa tai bus jums pridėta“ (Mt 6, 33).

Anaiptol nedaugeliui užtekdavo maisto esamai dienai, ne kiekvienas galėjo numalšinti troškulį, prisidengti kūną drabužiu.

Evangelijose dažnai rašoma, kad vargingieji vaikščioja pliki ar skarmaluoti. Drabužis buvo vertybė, tad jį dėvintis rizikavo būti apiplėštas ir užmuštas. Iš to, kiek turi tunikų – vieną ar dvi, – galima atskirti, ar esi vargšas, ar visiškas skurdžius. Žmonės abi tunikas dažnai nešiodavo kartu, vieną ant kitos. Kai Jonas Krikštytojas liepia tiems, kas turi dvi tunikas, atiduoti vieną nieko neturinčiam (Lk 3, 11), tas raginimas atrodo beveik provokuojantis. Jonas Krikštytojas

6. Padėtis dideliuose miestuose buvo šiek tiek geresnė. Ten žmonės, kad nekiltų socialinių neramumų, būdavo aprūpinami duona.

reikalauja, kad varguolis atsisakytų net ir to nedidelio skirtumo, tos smulkmenos, skiriančios jį nuo visiško vargetos.

„Palaiminti jūs, beturčiai, nes jūsų yra Dievo karalystė. Palaiminti, kurie dabar alkstate, nes būsite pasotinti“ (Lk 6, 20–21).⁷ Šitaip kalbėjo Jėzus, anot Evangelijos pagal Luką.

Sąvoka „neturtingas“ išreiškiama graikišku žodžiu *ptōchos*, šiuo žodžiu nusakomi ne apskritai neturtingi, o išvis vargetos, kurie ničnieko neturi.

Gal net būtų įdomiau, jeigu pats Jėzus būtų toks pat neturtingas kaip ir tie skurdžiai, kuriems pamokslaudavo?

Greičiausiai jis buvo vienas iš jų.

Vietoj įsivaizduojamo Jėzaus Kristaus pasirinkime kitą, tikėtiną, Jėzų, tą, kuris buvo pasmerktas likti šešėlyje. Dėl šio Jėzaus mums turi kilti klausimų, kad vėliau galėtume pateikti savo atsakymus.

Paprastas, neturtingas vyras, toks kaip Jėzus, dažniausiai maitinasi duona, alyvuogėmis, alyvų aliejumi ir vynu. Troškintos pupos, kokios nors daržovės, riešutai ir vaisiai, sūdyta žuvis, o mėsa – tik per šventes. Daugelio žmonių, gyvenusių Jėzaus laikais, griaučiai rodo geležies ir baltymų trūkumą, keturiasdešimtmečių kaukolėse dažnai likę tik keli dantys, o kartais – nė vieno.

Žmonės baigdavo savo gyvenimą ten, kur gimė. Kraustytis į kitą vietą buvo pavojinga. Į tolimesnę kelionę žmonės leisdavosi būriais. Su visa šeima ar gimine, kartais prisijungdavo prie kokio nors karavano, nes karavanai turėjo

7. Beje, Matas yra padaręs įdomų šios teksto vietos pakeitimą. Čia Jėzus nesako „Palaiminti jūs, beturčiai“, o „Palaiminti beturčiai *dvasiā*“. Ne – „Palaiminti, kurie dabar alkstate,“ o – „Palaiminti alkstantys ir *trokštantys teisumo*“ (Mt 5, 3; 5, 6, kursyvas autoriaus). Jėzus, pagal Luką, kalba apie konkretų, fizinį skurdą, o Matas paverčia jį dvasiniu.

ginkluotus sargybinius. Evangelijose kai kur paminėta, kad Jėzaus palyda buvo ginkluota.

Gyvenimas buvo sunkus. Žmonės mirdavo jauni. Ne daugelis sulaukdavo dvidešimt penkerių. Mes norėtume matyti Jėzų dar jauną vyrą, bet, pradėjęs savo veiklą maždaug trisdešimties, jis buvo išgyvenęs ilgiau negu daugelis kitų.

Mes mieliau įsivaizduojame švelnią, malonią Jėzaus šypsena.

Teks prisiminti ir tai, kad toji šypsena galėjo būti bedan-
tė – toks būtų daug tikresnis vaizdas.

Savo mokiniams jis įsakmiai draudžia bendrauti su pagonimis: „Nenuklyskite pas pagonis ir neužsukite į samariečių⁸ miestus. Verčiau lankykite pražuvusias Izraelio namų avis“ (Mt 10, 5–6). Kitoj vietoj jis atsisako padėti kanaanietei atstumiančiais žodžiais: „Aš esu siųstas tik pas pražuvusias Izraelio namų avis“ (Mt 15, 24).

Kitaip tariant, atrodo, jog Jėzus nė nemanė, kad jo mokymas galėtų aprėpti ir ne žydus, net ne visus žydus, o tik tuos „pražuvėlius“, kurie nebuvo sandoroj su tikroju Dievu. Jis svajojo apie tokią Viešpaties dieną, kai Jahvė atkurs nukariautą Izraelį ir surinks išsklaidytas dvylika genčių, kurias valdys ir teis jo mokiniai.

Jėzaus geroji žinia nebuvo skirta nei mano senelei, nei mamai, nei broliui ir seseriai ar man, kas sekmadienį besimeldžiantiems stiklinėje verandoje prie Bergslageno ežero ir šlovinantiems jo vardą. Mes nepriklausėme Izraeliui, vienintelei Viešpaties išrinktai tautai.

Ne mums jis buvo siųstas.

8. Samariečiai buvo žydams gimininga tauta, garbinanti savąjį Jahvę, žydai niekino juos, stengėsi išvengti bet kokių ryšių su jais.